

**İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
ANLATISAL METİNLERİN YAPI ÖZELLİKLERİ VE PROGRAMA
UYGUNLUĞU***

Ahmet Turan SİNAN*

Sezgin DEMİR**

ÖZET

Bu çalışmada 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki anlatısal tipteki 12 metin yapısal olarak incelenmiş ve bu metinlerin İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımlarla ve temalarla uygunluğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmamız birbirini destekleyen üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmada ilk olarak metinlerin incelenmesinde kullanılacak yazın bilim yöntem ve teknikleri hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Daha sonra Türkçe ders kitaplarındaki 12 anlatısal metin bu yöntem ve tekniklerle incelenmiş, elde edilen veriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gerçekleştirilen metinsel çözümlenmelerde tamamen yapısal özellikler belirlenmeye çalışılmış; yazarın kim olduğu, ideolojisi ise dikkate alınmamıştır. Üçüncü bölümde ise çözümlenmeler sonucunda elde edilen verilerin, İTDÖP'teki kazanımlar ve temalarla uygunluğu belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma dil öğretiminde kullanılacak anlatısal tipteki metinleri belirlemede bir çerçeve oluşturacak niteliktedir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe öğretimi, ana dili, anlatı, Türkçe öğretim programı.

**THE STRUCTURE OF NARRATIVE TEXTS IN TURKISH LESSON
BOOKS FOR PRIMARY SCHOOL AND THE COMPATIBILITY OF
THESE TEXTS WITH PROGRAM**

ABSTRACT

In this study, 12 types of narrative text in Turkish textbooks for 6, 7 and 8 classes are examined structurally and the eligibility of these texts with gains and themes of Turkish Language Teaching Program for Primary 6, 7 and 8 Classes are determined. For this purpose, our work consists of four

---

* Bu makale, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN'ın danışmanlığında hazırlanan doktora seminer çalışmasından hareketle hazırlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Bölümü. El-mek: aturansinan@yahoo.com.

** Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi ABD Doktora Öğrencisi.

parts supporting each other. Firstly, general information about the texts of science methods and techniques used in the study of the texts is given. Later, 14 narrative texts in Turkish books were examined with these methods and techniques and obtained data were analyzed. Structural features of analyzed texts have totally intended to be determined and who the author and his ideology were not taken into account. In the fourth chapter, the data obtained as a result of analyzes were tried to be determined with the gains and themes of elementary school Turkish Language Curriculum eligibility. The study is in the quality to create a framework for determining the narrative text types that will be used in language teaching.

Key Words: Turkish teaching, mother tangu, narrative, Turkish curriculum.

0. GİRİŞ

Dil; belli bir insan topluluğuna ait, çift eklemli sesli göstergeler dizgesidir (Vardar, 2002: 71). Ana dili öğretimi; öğrencilerin sözlü ve yazılı anlatım yeteneklerini geliştirmeyi, onları öğrenmede aktif duruma getirecek doğrultuda desteklemeyi ve onların ders konularının dışındaki metinlere de eğilmelerini amaçlar (Aksan, 2004: 350). Bu çerçevede de ilgili dilde üretilmiş iyi yazınsal örnekleri kullanmak gereklidir. Çünkü edebiyatçılar; diğer sanat mensupları gibi ele aldıkları konuyu çok farklı biçimde, güzel ve estetik değer taşıyan bir biçime dönüştürürler (Cemiloğlu, 2009: 19). Ayrıca bilgi ile bilen arasındaki sıkı bağ, bu metinler seçilirken ilköğretim öğrencilerinin anlama seviyelerinin dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.

1. PROBLEM DURUMU

Ana dili öğretiminde kuralcı, buyurucu öğretim anlayışının etkilerinin yanı sıra kullanılan materyallerin belirli bir bilimselliğe dayandırılmadan seçilmesi başarısızlığa yol açmaktadır. Öğrenciler alımlama seviyelerine uygun olmayan metinlerle karşılaşmakta ve bu nedenle dil becerilerini geliştirecek fırsatlar bulamamaktadır.

1. 2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı; 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki anlatsal metinlerin yapısal olarak incelenmesi ve bu metinlerin 2005 yılında uygulanmaya konulan İTDÖP ile uygunluğunun belirlenmesidir.

Bu genel amaçtan hareketle şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Bu metinler, ilköğretim öğrencilerinin anlama düzeylerine uygun mudur?
2. Bu metinler İTDÖP'te yer alan kazanımlarla uygunluk göstermekte midir?
3. Bu metinler İTDÖP'te yer alan temalarla uygunluk göstermekte midir?
4. Bu metinler Türkçeyi; doğru, etkili ve güzel kullanma becerisini destekler nitelikte midir?

1. 3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ana dili bireyin aidiyet duygusunu geliştirip ulus kimliğinin oluşmasını sağlamakta, bir yandan da bireyin en önemli sosyalleşme aracı olarak görevini yerini getirmektedir. Bu nedenle ana dili öğretimi tesadüflere bırakılmamalı, iyi planlanmış materyaller ve etkinliklerle ciddiyle gerçekleştirilmelidir. Ana dili öğretiminde kullanılan metinler, yapısal özellikleri dikkat alınarak seçilmelidir.

Turkish Studies

1. 4. VARSAYIMLAR

Metinleri incelemede kullanılacak yöntem ve teknikler yapısal özellikleri belirleyecek niteliktedir.

1. 5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma; ilköğretim okullarının 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe dersi ile sınırlıdır.

1. 6. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma; ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki anlatsal tipteki metinlerin yapısal olarak incelenerek İTDÖP'teki kazanım ve temalarla uygunluğunun belirlenmesine yönelik olup, betimsel niteliktedir.

2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Ana dili öncelikle ebeveyn ve yakın çevreden, sonra da içinde bulunulan toplumdan öğrenilen, bireyin topluma yakın bağlarını oluşturan dizgedir. Ana dili bilinci ve sevgisi aynı ulus içerisinde yaşayan insanlar arasında ortak bir düşünce sistemi oluşturur (Sinan, 2006: 76). Bilginin beyne girişi, yerleştirilmesi ve kullanılması dil aracılığıyla olmakta ve yine dil aracılığıyla bilginin doğruluğu kontrol edilmektedir (Yalçın, 2002: 21). Bu yönü ile dil öğretimi aynı zamanda bilgiye nasıl ulaşılacağına ve kodlanacağına cevabıdır. Yabancı diller öğretmeninden farklı olarak, ana dili öğretmeni öğrencinin daha önceden edindiği dilsel alışkanlıkları şekillendirir (Marshall, 1994: 39). Bu bağlamda okul öncesinde farkında olmadan kazanılan dilsel beceriler; okullarda bir sistem içinde verilerek, incelik ve güzellikleriyle sezdirilmeye ve kullanılmaya çalışılmalıdır (Sağır, 2002: 6-7). Ana dili becerileri okul döneminde programlı ve bilinçli bir dil edindirme sürecine dönüşür (Cemiloğlu, 2009: 22).

Ana dili öğretiminde yakın amaç, öğrencinin alışılmış sıradan çizgide sağlam dil kullanımını; ihmal edilmemesi gereken uzak amaç ise estetik kullanıma, güzel ve etkili ifadeye giden yolda, öğrencinin potansiyelini zorlamadan mümkün olduğunca ilerlemektir (Cemiloğlu, 2009: 23). Ana dili eğitimi genelde üç temel ilkeye dayanmaktadır:

“1. Dil öğretimi, öğrenme durumlarında gerçekleşmelidir.

2. Dil öğretimi, etkinlikler yardımıyla yapılmalıdır.

3. Dil öğretiminde kullanılan her türlü malzemenin içeriği anlamlı olmalıdır” (Yıldız, 2003: 9-10).

Birey, içerisine bilginin doldurulacağı boş bir kutu olmadığı için ana dili öğretiminde, anlama (dinleme-okuma) ve anlatma (yazma-konuşma) becerileri daha çok uygulama yoluyla kazandırılır (Gömleksiz – Bulut, 2007: 163). İTDÖP'deki temel yaklaşım; kazanımlar ve etkinlikler yolu ile dinleme/ izleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini geliştirmek ve Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmaktır. Programda, öğrencilere anlama ve anlatma becerilerinin kavratılması; bunu gerçekleştirirken de bütünsel bir yaklaşım izlenmesi beklenmektedir (Göçer, 2010: 180). Ana dilini etkili bir şekilde kullanabilme, hem birey hem de toplumsal huzur açısından gereklidir. Toplum bir anlamda bir iletişim ağıdır ve eğer bir toplumdaki bireyler, birbirinin ne demek istediklerini anlayamazlarsa toplum yaşamı bir sağırlar diyaloguna dönüşür (Ünalın, 2001: 5).

2. 1. ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk edebiyatı; çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alan, onların hayal dünyalarına hitap eden, onların anlama, kavrama ve yorumlama yeteneklerine katkıda bulunan, onları eğlendiren yazılı ve sözlü eserlerin bütünüdür (Demirel – Çeçen vd., 2010: 45). İyi bir çocuk edebiyatının yalnızca eğitici ve öğretici olması, ahlâkî değer yargılarını içermesi yeterli değildir; aynı zamanda onun edebî değer taşımasına, estetik zevk ve düşünce içerisinde kaleme alınmasına ihtiyaç vardır (Yalçın – Aytaş, 2008: 16-17).

Çocuk edebiyatı ana dili eğitiminde, çocukların zihin güçlerini geliştirerek; yapıcı, yaratıcı bireyler olmalarını sağlamalıdır (Güleryüz, 2006: 34). Çünkü çocuklar okumaya başladıktan ve bu konuda ilerlemeler gösterdikten sonra sürekli olarak edebî eserlerden yararlanma ihtiyacı duyarlar(Oğuzkan, 2001: 5). Bu noktada kullanılacak yazınsal/edebî metinler çocuğu biçimlendiren, onu nesne olarak görmeyen, adam yerine koyan ve yaşadıklarını, kaygılarını anlatan, kendini anlatabilmesine köprü oluşturabilecek nitelikte olmalıdır(Neydim, 2003: 94). Çocuğa verilecek metinlerdeki dilin; ana dilin zenginliklerini, imkânlarını yansıtacak yeterlilikte olması gerekir(Sağır, 2002: 15). Metinlerin çocuğa göre olup olmadığını belirlemek edebiyat incelemelerinin başlıca parametreleri olan; dil, üslup, konu, tema, kişiler, bakış açısı ve anlatıcı gibi unsurların tespit edilmesi ile mümkündür (Demirel, 2009: 54).

2. 2. METİN KAVRAMI

Metin, belirli bir bildirişim ortamında sözlü ya da yazılı olarak üretilmiş sözce ya da sözcüler bütünüdür (Günay, 2003: 35). Metin üretildikten sonra artık yazarından bağımsızlaşır, kendi yapısal bütünlüğü içerisinde yazar-metin-okur iletişiminde anlamını derin yapıdan, yüzeysel yapıya doğru üretmeye başlar. Bu nedenle metin çözümlemelerinde seçim alanına aldığımız metin türlerinden hangisi olursa olsun, metni en yüzeysel düzlemde en derin düzleme kadar inerek çözümlememiz gerekir (İnceoğlu – Çomak, 2009: 19). Yapılan çözümlemede metinde, yazarın ne söylemek istediğini; metinde, metnin ne söylemek istediğine ek olarak metnin ne söylediğini, metnin kendi bağlamsal tutarlılığından, gönderdiği anlamlama dizgilerinden ve alıcının kendi anlamlama dizgilerinden, arzularından, isteklerinden hareketle araştırmak gerekir (Eco, 1991: 23-24).

Metnin devingen yapısından dolayı doğrudan doğruya verilen bir anlam ya da olası bir anlam, birbirinden soyutlanmış ayrı birimler olarak değil, aksine birbiriyle olan ilişkileriyle işlev kazanırlar (Göktürk, 2002: 27). Metnin bu devingen yapısı, hem bilginin üretilme hem de bilginin kodlanıp depolanmasında vazgeçilmez bir araç olmasını sağlamaktadır. Dil bilimsel açıdan bilginin büyük bir kısmı önce metin olarak oluşur, sonra da metinler aracılığıyla kodlanır ve biriktirilir (Şenöz, 2005: 13).

Yazınsal metnin işlevi; okutmak, duygulandırmak, düşündürmek ve sonuç olarak yazma ediminin gerçekleşmesini sağlamaktır (Uçan, 2006: 43). Bu tür metinler, nesnelerini kendileri oluşturur (Sayın, 1999: 25). Bu yönleri ile alımlayıcı pozisyonundaki öğrencilerin her yönden yaşam tecrübesi kazanmalarını sağlar. Burada ana dili öğretimine düşen görev ise metnin işleyişini alımlayıcı pozisyonundaki öğrencilere kavratmaktır. Metnin işleyiş biçimini gören bir okuyucu yazınsal metindeki anlamı görebilecek, yazınsal metinden zevk alabilecek ve 'yazı'ya, okumaya yönelebilecektir (Uçan, 2008: 38).

2. 2. 1. Metin Tipleri

Metin tipi, geleneksel yazın incelemelerinden farklı olarak, metinlerin yazarın amacına ve metnin işlevine göre sınıflandırılmasıdır. Bir öykü anlatmak (anlatısal), bir betimleme yapmak (betimleyici), bir şey kanıtlamaya çalışmak ya da bir şeyi eleştirmek (kanıtlayıcı), bilgi vermek (açıklayıcı ya da göndergesel), bir düşüncüyü esinlemek ya da bir öneride bulunmak (buyurucu), konuşmaya dayalı bir anlatımla düşüncesini açıklamak (söyleşimsel), alıcının duygularını söz sanatları ile süsleyerek açıklamak (sözbilimsel) ya da gelecekte haber vermek (önceden haber verici metinler) bir yazarın niyeti olabilir (Günay, 2003: 203). Bu metin tipleri, işlevsel olarak birbirinden kesin çizgilerle ayrılmazlar; aksine tipler arasında geçişler de söz konusudur (Kıran, 2003: 17).

2. 2. 1. 1. Anlatısal Metinler

Bir durum sözcüsinden, bir edim sözcüğü ile başka bir durum sözcüsüne geçiş olarak tanımlanan anlatısal metinler; kişi, zaman ve uzam birlikteliğine dayanır. Bu tür metinler; bir olayı, bir olguyu, bir öyküyü belli bir zaman ve uzama yerleştirerek okura aktarır (Kıran, 2003: 21). Her ne kadar “anlatı” denildiğinde yazınsal ürünler akla gelse de her anlatının yazın alanına ait olması gerekmez (Öztoğat, 2005: 119). Bir anlatının dayanağı sözlü ya da yazılı eklemli bir dil olabileceği gibi, durağan ya da devingen bir görüntü ya da bütün tözlerin düzenli bir karışımı da olabilir (Barthes, 2005: 101). Yapısal olarak ise anlatı tümceye benzer, ancak bir tümceler topluluğuna hiçbir zaman indirgenemez, anlatı büyük bir tümcedir (Barthes, 2005: 105). Bir anlatı metninden söz edebilmek için bir olay ve bir sunumun olması gerekir. Bu metinler durum sözcücelerine değil, edim sözcücelerine dayanır (Uçan, 2008: 40).

Anlatısal metinlerin çözümlenmesi; derin yapıdaki devingen ve soyut karşıtlıklardan hareketle, anlatısal düzeyde eylemlere ve yüzeysel düzeyde de figüratif unsurlara uzanan anlamın üretilmesinin farkındalığı ile ters istikamette anlamı yakalama/alımlama ediminin gerçekleşmesidir. Bu alımlama; aşamalı olarak karmaşıklaşan anlatıları çözümlmek, kavramak, yorumlamak, açıklamak ve eleştirmek de yeni bir üretim sürecini yaşamaktır (Rifat, 2009: 21). Gösterge bilimi, metin içerisindeki bu bağlantılardan ve karşıtlıklardan anlamın gerçekleştiğini savunur. Anlatısal metinlerin yapısı ortaya konulurken, bu tür metinlerin anlatma ediminin ürünü olduğu ve okurun amacının da anlatıyı anlamak olduğu asla unutulmamalıdır (Batur, 2003: 290).

Bir anlatı metninde olay örgüsü bulunmayabilir, ancak öykünün ve söylemin bulunması gerekir (Eco, 1996: 45). Bunun yanı sıra öykü yazınsal olarak okura sunulabileceği gibi; perde, sahne, ekran, resimli roman hatta bale şekillerinde de okura sunulabilir (Aktaş, 1998: 12).

2. 2. 1. 1. 1. Metinlerin Söylemsel Anlam Düzeyi Özellikleri

Metinsel çözümleme yapılırken, bu anlam düzeyinde söylemselleşme, oyunculaşma, zamansallaşma, uzamsallaşma gibi dizimsel bileşeler ile izlekselleşme ve betikselleşme gibi anlamsal bileşeler tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu tür sözdizimsel ve anlamsal bileşelerin belirlenmesi için anlatıcı, bakış açısı (odaklayım), anlatı kişileri (kahramanlar), zaman ve uzam gibi figüratif unsurlar belirlenecektir.

Anlatıcı, sözcük özneleri tarafından öyküyü, öyküleme çizgisi üzerinde okura aktarması için metne yerleştirilen sestir (Günay, 2003: 122). Yazar ile anlatıcı aynı kişi değildir. Yazar, etiyile kemiğiyle metnin düzenleyicisiyken; anlatıcı, anlatının temel öğelerinden biridir; bir okur tarafından okunduğunda kâğıt üzerinde gerçekleşen kavramdır (Kıran, 2003: 95). Bu ayrım özellikle geleneksel yazın incelemelerindeki bir boşluğu doldurması açısından önemlidir.

Anlatılar bir tür dilsel bildirişim oldukları için, alıcı ve verici (ben ve sen) birlikte bulunur, doğal olarak da anlatıcı ve dinleyici de birlikte bulunur (Barthes, 2005: 125). Bu nedenle yazar ile okur gerçek kişilerdir; anlatıcı ve dinleyici ise metinsel unsurlardır.

Sanat, yorumun yanı sıra, biraz da “perspektif” meselesidir ve bu nedenle eşya, hangi sanat dalında olursa olsun, sanatçının konumuna göre anlam ve işlev kazanır (Tekin, 2002: 46). Bu noktada sözcelem öznesinin olaylar karşısında seçeceği konum, bakış açısı alımlamadaki boyutları belirleyecektir. Sonuçta bir öyküyü anlatmak, anlatıcının anlatacağı öykü ile arasına bir mesafe koymasını, bir ‘pozisyon’ belirlemesini gerektirir ki bu bir sanatçıyı özgün kılar (Uçan, 2008: 163). Bakış açısı sadece eşyaları, olayları görmeyi değil; aynı zamanda duygu ve düşünceleri de belirginleştirmeyi sağlamaktadır.

Anlatıcı ve bakış açısını belirledikten sonra yapılması gereken diğer bir işlem anlatı kişilerini tanımlamaktır. “**Anlatı kişileri (kahramanlar)**”; sözcelem öznesi tarafından kurmaca içerisine yerleştirilmiş, öyküleme zamanı içerisinde yaşam bulan unsurlardır. Anlatı kişilerinin tanımlanmasında; hem yazar tarafından verilen bilgi ve açıklamalardan (açıklama yöntemi), hem de anlatı kişilerinin gerçekleştirdiği eylemlerden (dramatik yöntem) faydalanılır (Tekin, 2002: 79). Sözcelem durumunda kahramanın yaratılması belirli bir insan kavramına dayanır ve okurun üstü kapalı bir biçimde, insan gerçekliğinin tanıtlayıcıları; beden yapısı, giysileri, davranışları, ruhsal durumuyla insana özgü önvarsayımlarının göz önüne alınması gerekir (Kıran, 2003: 143). Aynı zamanda; ad, yaş, fiziksel özellikler, kullandıkları dil, beceriler, duygu ve düşünceler ile ilgili unsurlar bir araya getirilmelidir.

Çözümleme yapılırken “**zaman**” kavramı, uzam ve anlatı kişileri ile birlikte ele alınmalıdır. Aksi takdirde sözcüsel dönüşümler tam olarak açıklanamayacaktır. Belirli bir amaç doğrultusunda inşa edilmiş anlatı, zamana bağlı olarak asıl değerini bulur ve zaman içerisinde gerçekleşir (Tekin, 2002: 110). Burada ilk iş anlatıcının öykülediklerinin zamanı ile anlatıcının öyküleme zamanı arasındaki ilişkileri belirlemektir (Kıran, 2003: 162). Öykü (kurmaca) zamanı; saat, gün, ay gibi günlük hayatta kullanılan ölçü birimleri ile belirlenir. Ancak öyküleme zamanı, kurmacanın ne kadar tümce, paragraf ya da sayfa ile ifade edildiği ile ilişkilidir. Anlatıcıyı ve anlatma edimini merkeze alarak bu iki zaman çizgisi arasındaki ilişki ağını belirlemek çok önemlidir. Çünkü anlatıcıyla olay arasındaki mesâfe, öykü ve öyküleme zamanları arasındaki ilişkiye şekil verir (Aktaş, 1998: 118). Çözümlemede, öyküleme zamanı ile öykü zamanı arasındaki şu ilişki ağları sırasıyla belirlenmelidir:

1. **Süre** ilişkisini belirlemek için sözcelem öznesi tarafından kullanılması muhtemel olan “duraklama, sahneleme, özetleme ve eksiltme” teknikleri belirlenmelidir.

2. Öyküleme zamanı ile öykü zamanı arasındaki sıra dizimsel ilişkinin “**geriye sapım**” ve “**ileriye sapım**” teknikleri ile bozulup bozulmadığı belirlenmelidir.

3. **Sıklık** ilişkisi ile ilgili olarak öykü zamanındaki bir olayın, öyküleme zamanında kaç kez anlatıldığı belirlenmelidir.

4. **Kip** ilişkisinde, kurmacadaki olayların öyküleme zamanında mimesis (dolaysız anlatım) kullanılarak mı, yoksa diegesis (dolaylı anlatım) kullanılarak mı aktarıldığı belirlenmelidir.

Yazınsal metinlerde kişi, zaman ve uzam unsurlarının birbiriyle uyumu alımlama boyutundaki gerçeklik algısını belirler. Yanlış bir uzam içerisindeki yanlış bir kişi anlatıda sırtır ve gerçekliğinden bir şeyler kaybeder (Uçan, 2008: 207). Bu nedenle anlatının inandırıcılığı açısından uzam çözümlemesi önemlidir. Bir anlatıda; bir oda, bir büro, bir hastane gibi “kapalı uzamlar” kullanılabileceği gibi; bir köy meydanı, bir dağ, bir orman gibi “açık uzamlar” da

kullanılabilir. Aynı zamanda uzamlar, “kapsayan” ve “kapsanan” nitelikte de metin içerisinde yer alabilir (Uçan 2006: 53). Anlatıda kullanılan uzamlar, her ne kadar gerçek bir yermiş gibi belirtilse de, her anlatıda sözcük durumundan kaynaklanan imgesel bir uzam söz konusudur (Günay, 2003: 149). İmgesel olma özelliği, sözcük öznesinin uzama işlevsel bir görev yüklemesine fırsat vermektedir. Kimi zaman sözcük öznesi; uzam ile anlatı kişisi arasında sıkı bir bağ kurarak çevresel uzamı olgusal uzama dönüştürmektedir: “*Olgusal mekanlar, kişi-yer ilişkisini sorunsal açıdan yansıtan, dönüştürülmüş, anlaşılmış yerlerdir; yalnızca topografik bir yer değil, anlam üreten, anıları barındıran, kişinin iç dünyasını yansıtan bir değerdir*” (Korkmaz, 2007: 403). Sözcük öznesi hiçbir zaman, uzamı gelişigüzel belirlemez. Bu unsur, anlatıdaki diğer kurucu unsurların ortaya koyduğu bir gerekliliğin, bir zorunluluğun ürünüdür. Yerler, kişiler için anlamlarla yüklüdür ve bu anlamlara ulaştığımızda derin yapıyla ilgili önemli bulgular elde ederiz (Öztoğat, 2005: 128).

2. 2. 1. 1. 2. Metinlerin Anlatısal Yapı Özellikleri

Vladimir Propp; Rus halk masallarına yönelik gerçekleştirdiği incelemelerde, bu metinlerde değişmeyen otuz bir (31) işlev saptar. İşlev ile bir kişinin eylemini, olay örgüsünün akışı içinde taşıdığı anlam açısından tanımlanmış eylemi kasteder (Propp, 2008: 24). Propp, Masalın Biçimbilimi’nde gözlemlerini dört temel sav ile özetlemiştir:

“1. *Kişiler kim olursa olsun ve işlevler nasıl gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, masalın değişmez, sürekli öğeleri, kişilerin işlevleridir. İşlevler masalın temel oluşturucu bölümleridir.*

2. *Olağanüstü masalın içerdiği işlevlerin sayısı sınırlıdır.*

3. *İşlevlerin dizilişi her zaman aynıdır.*

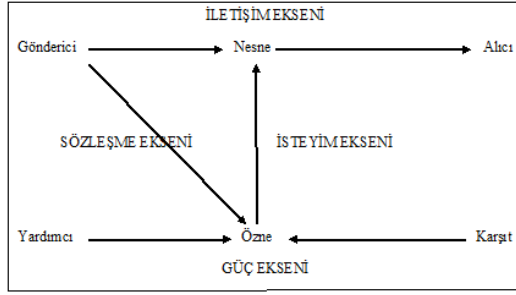
4. *Bütün olağanüstü masallar yapıları açısından aynı tipe bağlanırlar*” (Propp, 2008: 24-26).

Propp’un bu değişmez otuz bir işlevi, A. J. Greimas tarafından “**gönderici, alıcı, nesne, özne, yardımcı ve karşıt**” olmak üzere toplam altı eyleyene indirgenmiştir. Yapısalcılığın önemli temsilcilerinden Lucien Tesnière; eyleyenlerin herhangi bir biçimde olaya katılan kişi ya da nesne olduğunu, eyleyenlerin ilke olarak her zaman ad niteliğini taşıdığını, eylemlerin hepsinin aynı sayıda eyleyen içermediğini belirtmiştir (Tesnière, 1999: 149). Eyleyenlerin bu özellikleri aynı zamanda her anlatıda, her zaman aynı sayıda eyleyen olmadığını göstermektedir.

Eyleyen-özne bir eylemde bulunan gerçekleştirici öznedir ve başlangıç durumunu bozar, yeni bir durum yaratır. Böylece bir durum sözcüğü, bir edim sözcüğüyle, başka bir durum sözcüğüne dönüşür. Bu dönüşüm sürecine anlatı izlencesi denir (Uçan, 2006: 100). Eyleyenler arasındaki ilişkiler ağı, anlatısal düzeyde sözleşme, isteyim, iletişim ve mücadele eksenleri üzerinde gerçekleşmektedir.

Gönderici eyleyen; özneyi önce belirli bir konuda bilgilendirir, bu konu ile ilgili olarak onu ikna eder ve eylemi yapması için ona baskı yapar (Günay, 2002: 96). İletişim ekseninde alıcıya, değer nesneden yoksun olma (Ö U N) durumu hakkında bilgi veren gönderici eyleyen, alıcı ile sözleşme ekseninin oluşmasını sağlamaktadır. Alıcı, gönderici eyleyenin baskısı ile özneye dönüşür ve isteyim eksenini ile değer nesneyi elde edebilmek için harekete geçer. Özne genellikle önemli eylemlere katılan başkahramanken, nesne ise kahramanın elde etmeyi istediği soyut ya da somut şey, ya da kimsedir (Kıran, 2003: 217). Özne, yardımcı ve karşıt eyleyenler güç ekseninde mücadele ederler. Bu altı eyleyenin aralarındaki ilişkiler ağı metinsel çözümlenelerde eyleyensel örnekçe ile gösterilir:

Turkish Studies

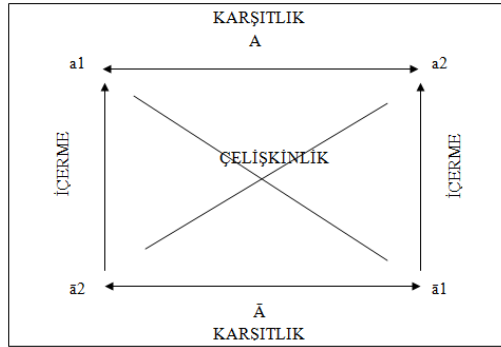

Şekil 1: Eyleyensel örnekçe.

Anlatısal metinlerde bir “önce”, bir “esnasında”, bir “sonra” diye adlandırabileceğimiz bir tür bölümlenme vardır. Bu bölümlenmeye “başlangıç durumu”, “gerçekleşim durumu” ve “sonuç durumu” da denilebilir. Başlangıç ve sonuç durumlarında durum sözceleri, gerçekleşim durumunda edim sözceleri hâkimdir (Uçan, 2008: 134).

2. 2. 1. 1. 3. Metinlerin Derin Yapı Özellikleri

Yazınsal metinlerdeki figüratif unsurlar, anlatısal izlenince hepsi derin yapı üzerine kuruludur. Derin yapı metnin anlam üreten, okumayı yönlendiren, alımlamanın sınırlarını belirleyen kısmıdır. Üretilmiş metnin yapılandırıldığı, göstergelerin içtepillerle donandığı, hem dilsel hem de içtepisel devingen yapıdır (Rifat, 2005: 142). Derin yapıda sözcelerin öznesinin göstermek, anlatmak istedikleri gücül olarak yer alır. Bu gücül ve soyut yapının çözümlenmesinde gösterge bilimsel dörtgen yöntemi kullanılır. Bu yöntem genelde ‘**anlam karşıtlıklardan doğar**’ savı üzerine kurulu gibi görünse de temelde “**karşıtlık, çelişkinlik ve içerme**” ilişkileri üzerine kuruludur:

Şekil 2: Gösterge bilimsel dörtgen.

Bir anlam evreni tek bir gösterge bilimsel dörtgenle değil, birbirinden türeyen ve birbirini bütünleyen bir dizi gösterge bilimsel dörtgenle çözümlenir (Yücel, 2005: 139). Yapılması gereken ise metinsel boşlukların farkındalığı ile bu devingen yapının okuru yönlendireceğinin ve alımlamanın yönünü belirleyeceğinin bilincinde olmaktır. Çünkü dilin metinler biçiminde düzenlendiği soyut dinamik, kendine özgü yasalarıyla sözcileyen kişinin isteğinden bağımsız anlam üretir (Eco, 1991: 24).

Turkish Studies

Temel anlam boyutu çözümlenirken metnin; söylemsel, anlatısal ve derin düzeyde diğer yazınsal ve yazın dışı eserlerle metinler arası özellik gösterip göstermediğine dikkat edilmelidir. Metinler arası, bir metnin yazın veya yazın dışı metinlerle olan bütün bağlarını kapsamaktadır (Aytaç, 2003: 212). Günümüzde sadece yazınsal eserler arasında değil; bütün yazılı, görsel metinler, metinler arası ilişki gösterebilmektedir.

2. 3. TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ANLATISAL METİNLERİN KAZANIMLARLA VE TEMALARLA UYGUNLUĞU

Bu bölümde, incelenen toplam 12 anlatısal tipteki metnin yapısal özelliklerin İTDÖP'te yer alan kazanımlarla ve temalarla uygunluğu belirlenmeye çalışılmıştır.

3. 1. SÖYLEMSEL ANLAM DÜZEYİ ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN UYGUNLUK

Çalışmamızda ele alınan on iki anlatısal metinde, sözcelem öznesi şu şekilde anlatıcı tercihi yapmıştır:

Çizelge 1: Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlatısal Metinlerde Kullanılan Anlatıcı Çeşitleri		
Sınıf Düzeyi	Metnin Adı	Anlatıcı
6. Sınıf	1. Şakacı Bulut	Dışöyküsel anlatıcı
	2. Sayıların Macerası	Dışöyküsel anlatıcı
	3. Kaybolan Koku	Dışöyküsel anlatıcı
	4. Kesik Kuyruklu Tilki	Dışöyküsel anlatıcı
	5. Helva Sohbeti	Benöyküsel anlatıcı
	6. Eskici	Dışöyküsel anlatıcı
	7. Tuz	Dışöyküsel anlatıcı
7. Sınıf	8. Dostluğun Değeri	Dışöyküsel anlatıcı
	9. Balıkçıl	Dışöyküsel anlatıcı
8. Sınıf	10. Seyfi Baba	Elöyküsel anlatıcı
	11. Sevinme Oyunu	Dışöyküsel anlatıcı
	12. Güzellik Suyu	Dışöyküsel anlatıcı

İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki anlatısal metinlerde ağırlıklı olarak **dışöyküsel anlatıcı** kullanılmıştır. Sadece 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Helva Sohbeti” adlı anlatıda **benöyküsel anlatıcı** ve 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Seyfi Baba” adlı anlatıda ise

elöyküsel anlatıcı kullanılmıştır. Dikkat çekici olan bir diğer nokta 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki iki anlatıda **dışöyküsel anlatıcı** kullanılmasıdır. Bu durum ilköğretim öğrencilerinin yazınsal gelişimleri, açısından sadece dışöyküsel anlatıcı ile tanışmalarına neden olacaktır. İTDÖP’te ise “*Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler*” (MEB, 2006: 25) şeklindeki kazanım, alımlayıcı pozisyonundaki ilköğretim öğrencilerinin üç tür anlatıcı ile tanıştırılması gerektiğini kesinlemektedir.

Çizelge 2: Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlatısal Metinlerde Kullanılan Bakış Açıları		
Sınıf Düzeyi	Metnin Adı	Bakış Açısı
6. Sınıf	1. Şakacı Bulut	Sıfır odaklayım
	2. Sayıların Macerası	Sıfır odaklayım
	3. Kaybolan Koku	Sıfır odaklayım
	4. Kesik Kuyruklu Tilki	Sıfır odaklayım
	5. Helva Sohbeti	İç odaklayım
	6. Eskici	Sıfır odaklayım
	7. Tuz	Sıfır odaklayım
7. Sınıf	8. Dostluğun Değeri	Sıfır odaklayım
	9. Balıkçıl	Sıfır odaklayım
8. Sınıf	10. Seyfi Baba	Dış odaklayım
	11. Sevinme Oyunu	Sıfır odaklayım
	12. Güzellik Suyu	Sıfır odaklayım

İTDÖP’te “*Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar*” (MEB, 2006: 26) şeklindeki kazanım öğrencilerin alımlamada anlatı kişinin bakış açısı ile kurmacayı değerlendirmesi ile ilgilidir. Ancak metinler çözümlendiğinde 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Helva Sohbeti” adlı anlatıda **iç odaklayım** ve 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Seyfi Baba” adlı anlatıda da **dış odaklayım** kullanıldığı tespit edilmiştir. Diğer anlatıların hepsinde **sıfır odaklayım** kullanılmıştır. Sıfır odaklayım her şeyi gören, bilen soyut bir göz, tanrısal bir bakış açısıdır. Bu nedenle alımlayıcı bu bakış açısının kullanıldığı metinlerde kurmaca olaylara anlatı kişinin gözünden bakamayacak, yorumlayamayacaktır. Anlatı kişilerinin bakış açıları olan iç odaklayım ve dış odaklayımın kullanıldığı metinlere de yer verilmesi yararlı olacaktır. Bu sayede alımlayıcı, anlatı kişileri ile rahatlıkla empati kurabilecek ve kurguyu yorumlayabilecektir.

Çizelge 3: Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlatısal Metinlerde Anlatı Kişilerinin Tanımlanması

Sınıf Düzeyi	Metnin Adı	Tanımlamaya Yönelik Figüratif Unsurlar							
		Ad	Yaş	Cinsiyet	Beceri/Meslek	Ölçünlü Dil	Dolaylı Betimleme	Dolaysız Betimleme	Kişileştirme
6. Sınıf	1. Şakacı Bulut	-	+	-	+	+	+	+	+
	2.Sayıların Macerası	+	+	-	-	+	+	-	+
	3.Kaybolan Koku	+	-	-	-	+	+	+	+
	4.Kesik Kuyruklu Tilki	+	+	-	-	+	+	+	+
	5.Helva Sohbeti	+	-	+	+	+	-	+	-
	6.Eskici	+	+	+	-	- / +	+	+	-
	7.Tuz	-	-	+	+	+	+	+	-
7. Sınıf	8.Dostluğun Değeri	-	-	-	+	+	+	+	+
	9.Balıkçıl	-	-	-	-	+	+	+	+
8.Sınıf	10.Seyfi Baba	+	+	+	+	+	+	+	-
	11.Sevinme Oyunu	+	+	+	+	+	+	+	-
	12.Güzellik Suyu	-	-	+	+	+	+	+	-

Anlatı kişilerinin tanımlanması; ad, yaş, cinsiyet, beceri/meslek, kullanılan dil gibi unsurların doğru bir şekilde belirlenmesi ile ilgilidir. İTDÖP'te "Olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler" (MEB, 2006: 25) kazanımı söylemsel anlam düzeyindeki kişileştirme edimi ile ilgilidir. İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki anlatısal metinlere baktığımızda dolaysız ve dolaylı betimleme unsurlarının çoğunlukla birlikte kullanıldığı belirlenmiştir. Bu durum özellikle ilköğretim çağındaki öğrencilerin alımlamalarını, metni yeniden dokumalarını kolaylaştırmaktadır.

Çizelge 4: Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlatısal Metinlerde Zaman Sorunsalı

Sınıf Düzeyi	Metnin Adı	Öykü Zamanı ile Öyküleme Zamanı Arasındaki İlişkiler			
		Süre	Sıra	Sıklık	Kip
6. Sınıf	1.Şakacı Bulut	Birkaç saat 130 sözceyle	Geriye sapım	1 olay 1 kez anlatılmış	Mimesis - Diegesis
	2.Sayıların	Birkaç	Geriye	1 olay 1	Mimesis

Turkish Studies

	Macerası	gün 110 sözceyle	sapım	kez anlatılmış	- Diegesis
	3.Kaybolan Koku	Birkaç ay 96 sözceyle	Geriye sapım	1 olay 1 kez anlatılmış	Mimesis - Diegesis
	4.Kesik Kuyruklu Tilki	Birkaç gün 19 sözceyle	Geriye sapım	1 olay 1 kez anlatılmış	Mimesis - Diegesis
	5.Helva Sohbeti	Dakikalar 58 sözceyle	Eşsüremse 1 anlatım	1 olay 1 kez anlatılmış	Mimesis
	6.Eskici	Haftalar 84 sözceyle	Geriye sapım	1 olay 1 kez anlatılmış	Mimesis - Diegesis
	7.Tuz	Yıllar 139 sözceyle	Geriye sapım	1 olay 1 kez anlatılmış	Mimesis - Diegesis
7. Sınıf	8.Dostluğun Değeri	Bir gün 50 sözceyle	Geriye sapım	1 olay 1 kez anlatılmış	Mimesis - Diegesis
	9.Balıkçıl	Birkaç saat 33 sözceyle	Geriye sapım	1 olay 1 kez anlatılmış	Diegesis
8. Sınıf	10.Seyfi Baba	Yarım gün 84 sözceyle	Geriye sapım	1 olay 1 kez anlatılmış	Mimesis - Diegesis
	11.Sevinme Oyunu	Birkaç saat 120 sözceyle	Geriye sapım	1 olay 1 kez anlatılmış	Mimesis
	12. Güzellik Suyu	Yıllar 24 sözceyle	Geriye sapım	1 olay 1 kez anlatılmış	Mimesis - Diegesis

Geleceğin potansiyel yazarları olan ilköğretim öğrencilerine anlatacakları kurgusal olaylar ile öyküleme süresi arasındaki ilişkiyi fark ettirmek yazınsal eğitimleri açısından son derece önemlidir. Türkçe öğretmenlerine düşen görev ise farklı metinlerden örnekler ile öykü uzunluğu ve öyküleme zamanı uzunluğunun birbirine paralel olmasının zorunlu olmadığını kavratmaktır. **Süre ilişkisi** ile ilgili olarak “*Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur*” (MEB, 2006: 26) kazanımı **eksiltme tekniği** ile ilgilidir. Öyküleme zamanı üzerindeki boşluklar, alımlama sırasında okur tarafından doldurulacaktır. Özellikle 6. sınıf Türkçe ders kitabında “Eskici” adlı anlatıda sözcelem öznesi tarafından kullanılmıştır. Bu durum özellikle 6. sınıf seviyesinde öğrencilerin bu kazanıma ulaşmasını zorlaştırabilir. İTDÖP’te “*Metnin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar*” kazanımı, öykü zamanı ile öyküleme zamanı arasındaki sıra dizimsel ilişkinin türü ile yakından ilişkilidir. Alımlayıcı pozisyonundaki ilköğretim öğrencilerini eşsüremsel ilişkinin yanı sıra, **geriye** ve **ileriye sapım** tekniklerinin de kullanıldığı anlatılarla tanıştırmak metnin öncesine, sonrasına yönelik tahminler yürütülmesinin önünü açacaktır. Ancak sadece 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Helva Sohbeti” adlı anlatıda eşsüremsel anlatıma örnek yer almaktadır. İleriye sapım tekniğine yönelik örnek olabilecek anlatı, hiçbir sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabında bulunmamaktadır.

Turkish Studies

Çizelge 5: Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlatısal Metinlerde Uzamsal Özellikler		
Sınıf Düzeyi	Metnin Adı	Kullanılan Uzamın Yapısı
6. Sınıf	1. Şakacı Bulut	Kapalı, dar, kapsanan
	2. Sayıların Macerası	---
	3. Kaybolan Koku	Açık / Kapalı, dar, kapsanan
	4. Kesik Kuyruklu Tilki	Açık, çevresel
	5. Helva Sohbeti	Kapalı, dar, kapsanan
	6. Eskici	Kapalı, dar, kapsanan
	7. Tuz	Kapalı, dar, kapsanan
7. Sınıf	8. Dostluğun Değeri	Açık, kapsayan
	9. Balıkçıl	Açık, çevresel
8. Sınıf	10. Seyfi Baba	Kapalı, dar, kapsanan
	11. Sevinme Oyunu	Kapalı, dar, kapsanan
	12. Güzellik Suyu	Açık, kapsayan

İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki anlatısal metinlerde hem kapalı, dar ve kapsanan uzamlar; hem de açık ve kapsayan uzamlar kullanılmıştır. İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitabında “Şakacı Bulut, Kaybolan Koku, Eskici, Tuz”; ilköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabında “Seyfi Baba, Sevinme Oyunu” adlı metinlerde anlatı kişilerinin üzerinde baskı kuran olgusal uzamlar kullanılmıştır. Bu durum yazınsal metinlerde olayların geçtiği yerlerin metnin anlamı açısından oldukça önemli olduğu gerçeğini öğrencilere sezdirmektedir. Bunun yanı sıra ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki anlatısal metinlerde çevresel uzamlar kullanılmıştır. Bu durum ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin olgusal uzamdan habersiz olmalarına yol açacaktır.

3. 2. ANLATISAL YAPI ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN UYGUNLUK

İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki anlatısal tipteki metinlerin anlatısal izlencesi şu özellikleri göstermektedir:

Turkish Studies

Çizelge 6: Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlatsal Metinlerde Anlatsal Yapı Özellikleri								
Metnin Adı	Eyleysel Örnekçe						Sonuç	
	Gönderici	Özne	Nesne	Yardımcı	Karşıt	Alıcı		
1.Şakacı Bulut	Yalnızlık	Çocuk	Arkadaş	-	-	Çocuk	(ÖN)	
2.Sayıların Macerası	Yalnızlık	Rakamlar	Arkadaşlık/ dostluk	-	Kibir	Rakamlar	(Ö?N)	
3. Kaybolan Koku	Çiçekler	Flora	Koku	Yaşlı adam	Sarı saçlı çocuk	Flora	(ÖN)	
4.Kesik Kuyruklu Tilki	Toplumsal baskı	Tilki	Saygınlık	-	Toplum	Tilki	(ÖUN)	
5.Helva Sohbeti	Hacivat	Karagöz	Helva yapma	Hacivat	-	Karagöz	(ÖUN)	
6. Eskici	İletişimsizlik	Hasan	Türkçe konuşmak	Eskici	Gurbette yaşam	Hasan	(ÖUN)	
7. Tuz	Aile özlemi	Küçük şehzade	Yaşam hakkı	Muhafızlar/ ihtiyar kadın	Padişah	Küçük şehzade	(ÖN)	
8.Dostluğun Değeri	Esaret	Güvecinler	Özgürlük	Fare	Avcı	Güvecinler	(ÖN)	
9. Balıkçıl	Açlık	Balıkçıl	Lezzetli yemek	-	Kendini beğenmek	Balıkçıl	(ÖUN)	
10.Seyfi Baba	Fakirlik	Seyfi Baba	Para	Dışöyküsel anlatıcı	Yaşlılık/ Hastalık	Seyfi Baba	(ÖUN)	
11. Sevinme Oyunu	Hayat	Pollyanna	Mutluluk	Mutluluk oyunu/ Nancy	Yalnızlık/Pol ly teyze	Pollyanna	(ÖUN)	
12. Güzellik Suyu	Kıskançlık	Kral kızı	Güzellik sırrı	Askerler	-	Kral kızı/ herkes	(ÖN)	

İTDÖP'te "Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini fark eder" (MEB, 2006: 25) kazanımı temelde bu dizimde gerçekleştirilecek eylemleri hedeflemektedir. İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitabında "Şakacı Bulut, Sayıların Macerası, Kesik Kuyruklu Tilki, Tuz"; ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında "Dostluğun Değeri" ve ilköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabında "Sevinme Oyunu, Güzellik Suyu" adlı metinlerde gönderici eyleyen konumunda soyut unsurlar kullanılmıştır. Bu durum ilköğretim çağındaki öğrencilerin kurmaca olaylar üzerindeki neden-sonuç ilişkisini kavramalarını zorlaştırabilir. Yapılması gereken ise somut unsurların gönderici eyleyen olarak kullanıldığı metinlere ağırlık verilmesidir. Aynı şekilde İTDÖP'te "Metindeki amaç-sonuç ilişkilerini fark eder" (MEB, 2006: 25) kazanımı kurmaca olaylar üzerindeki amaç-sonuç ilişkisi ile yakından ilgilidir. Gerçekleştirilen çözümlenmeler sonucunda ilköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitabında "Şakacı Bulut, Sayıların Macerası, Kesik Kuyruklu Tilki, Tuz"; ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında "Dostluğun Değeri" ve ilköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabında "Sevinme Oyunu" adlı metinlerde değer nesne konumunda soyut unsurlar kullanılmıştır. Bu durum alımlama esnasında öğrencilerin bu amaçlara ulaşmasını zorlaştırabilir.

Turkish Studies

3. 3. DERİN YAPI ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN UYGUNLUK

Türkçe ders kitaplarındaki anlatısal metinlerin derin yapıları şu şekildedir:

Çizelge 7: Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlatısal Metinlerin Derin Yapı Özellikleri ve Temalarla Uygunluğu						
Sınıf Düzeyi	Metnin Adı	Derin Yapı			Temalar	
		a ₁	A	a ₂	Ana Tema	Alt Tema
6. Sınıf	1. Şakacı Bulut	Yalnızlık	Mutluluk	Birlikte	Kavramlar ve Çağrışımlar	Rüya, düş, hayal
	2.Sayıların Macerası	Küçümsemek	Değerli	Önemsemek	Kavramlar ve Çağrışımlar	Harfler ve sayılar
	3.Kaybolan Koku	Yok	Mutluluk	Var	Duygular	Mutluluk
	4. Kesik Kuyruklu Tilki	Saygı	Utanç	Aşağılama	Duygular	---
	5. Helva Sohbeti	Akıllı	Beceri	Saf	Milli Kültürümüz	Seyirlik oyunlar
	6. Eskici	Mutlu	Yalnız	Üzgün	Sevgi	Dil sevgisi Vatan sevgisi
	7. Tuz	Ucuz	Değerli	Pahalı	Sevgi	Aile sevgisi
7. Sınıf	8.Dostluğun Değeri	Dost	İyilik	Düşman	Duygular ve Hayaller	---
	9.Balıkçıl	Kendini beğenme	Kibir	Alçak gönüllülük	Alışkanlıklar	---
8. Sınıf	10.Seyfi Baba	Fakirlik	Refah	Zenginlik	Toplum hayatı	Yardımlaşma Komşuluk ilişkileri
	11.Sevinme Oyunu	Üzgün	Olumlu	Mutlu	İletişim	---
	12.Güzellik Suyu	Çirkinlik	Mutluluk	Güzellik	Kavramlar ve Çağrışımlar	Güzellik

Gerçekleştirilen çözümlene sonucunda, metinlerin büyük bir kısmının ilgili tema ile soyut düzlemde bağlantılı olduğu belirlenmiştir. Ancak ilköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Kesik Kuyruklu Tilki” adlı anlatının derin yapısında ulaşılan anlam birimlerin ait olduğu “duygular” temasının hiçbir alt teması ile ilgili olmadığı belirlenmiştir. Doğal olarak gerçekleştirilecek alımlamada okur, bu temayı keşfetmeyecek ve gerçekleşen okuma izotopisi alımlayıcıyı ilgili alt temaların hiçbirine ulaştırmayacaktır.

İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında “Dostluğun Değeri” ve “Balıkçıl” adlı metinler çözümlendiğinde; ulaşılan derin yapıdaki gerek anlam birimlerin, gerekse de karşıtlık ilişkisi üzerinde gerçekleşen anlamların metinlerin yer aldığı temanın hiçbir alt teması ile ilişkili olmadığı tespit edilmiştir.

Turkish Studies

İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki anlatsal metinler çözümlendiğinde “Sevinme Oyunu” adlı metnin derin yapısında elde edilen anlam birimlerin ait olduğu “iletişim” temasının alt temaları ile ilgili olmadığı tespit edilmiştir.

4. SONUÇ

Anlatsal metinler edimler üzerine kurulu yapısal özellikleri ile özellikle ilköğretim çağı öğrencilerinin okuma zevk ve alışkanlığını edinmeleri açısından son derece önemlidir. Gerçekleştirilen çözümlenmeler sonucunda elde edilen yapısal özelliklerin İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı ile uygunluğu belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak;

1. Anlatsal metinlerin büyük bir çoğunluğunda dışöyküsel anlatıcı kullanılmıştır. Sadece iki metinde benöyküsel ve elöyküsel anlatıcı kullanılmıştır. Özellikle ilköğretim 7. sınıf düzeyindeki öğrenciler içöyküsel anlatıcının bu iki türü ile de hiçbir şekilde tanışmamaktadırlar. Bu nedenle de alımlama esnasında anlatı kişileriyle empati kurmada ve kurmaca olayları, neden-sonuç ile amaç-sonuç ilişkilerini kavramakta zorlanabilirler. Bu nedenle hem öğrencilerin yazınsal deneyimlerini artırmak, hem de okuma çeşitliliğini zenginleştirmek için diğer anlatıcı türlerinin de yer aldığı metinlere yer verilmelidir.

2. Metinlerin büyük bir çoğunluğunda bakış açısı olarak sıfır odaklayım kullanılmıştır. Sıfır odaklayım kurmaca olayları her yönü ile okura sunar. Metinlerin büyük bir çoğunluğunda dışöyküsel anlatıcı ve sıfır odaklayımın kullanılması, okura her şeyi anlatma ve her şeyi gösterme tekniğidir. Bu nedenle iç odaklayım ve dış odaklayımın kullanıldığı metinlere de yer verilmeli ve ilköğretim öğrencilerine deneysel okuma fırsatları sunulmalıdır.

3. Söylemsel anlam düzeyi; anlatsal metinlerdeki kişileştirme, uzamsallaştırma ve zamansallaştırma eylemlerinin gerçekleştiği dizimdir. Bu üç unsur temelde birbirini tamamlar ve bunlar anlatsal metinlerin değişmezleridir. Yapılan çözümlenme sonucunda sözcelem öznelerinin cinsiyet belirleyicisine göre anlatı kişilerini çok fazla tanımlamadıkları ortaya çıkmıştır.

4. Kurmaca olaylardan bazılarında öyküleme zamanında yer verilmemesi, okurun bağlamdan hareketle çıkarsama yapmasının beklendiği eksiltme tekniğinin çok fazla kullanılmadığını göstermektedir. Bu nedenle okurun bağlamdan hareketle boşlukları doldurarak metni alımlaması zorlaşmaktadır. Yapılması gereken öykü zamanı ile öyküleme zamanı arasında boşluklar oluşturacak eksiltme tekniğinin de kullanıldığı anlatılara yer vermektir.

5. İncelenen metinlerde öyküleme zamanı ile öykü zamanı arasındaki sıradizimsel ilişkinin ağırlıklı olarak geriye sapım tekniği ile bozulduğu görülmüştür. Sadece bir metinde eşsüremsel anlatım kullanılmış, ileriye sapım ise hiç kullanılmıştır. Öyküleme zamanı ile öykü zamanı arasındaki sıradizimsel ilişkiye yönelik olarak eşsüremsel anlatım ve ileriye sapma tekniklerinin kullanıldığı metinlere de yer verilmelidir.

6. Sıklık ilişkisi bakımından bütün metinlerde bir olay öyküleme zamanında bir kez karşılık bulmuştur. Bir olayın birkaç kez anlatıldığı ya da birkaç olayın bir kez anlatıldığı sıklık ilişkilerinin de bulunduğu anlatsal metinlere yer verilmelidir.

Turkish Studies

7. Metinlerin büyük bir kısmında anlatı kişileri üzerinde baskı kuran, kapalı, dar ve kapsanan olgusal uzamlar kullanılmıştır. Bu durum aşağı yukarı bütün metinlerde anlatı kişilerinin mutsuz algılanmasına neden olmaktadır. Özellikle ilköğretim çağındaki öğrencilerin hayata daha olumlu bir bakış açısı kazanmaları, onların kişilik gelişimleri açısından son derece önemlidir.

8. İlköğretim öğrencilerinin okumaları sırasında kurmaca olaylardaki neden-sonuç ve amaç-sonuç ilişkilerini kavrayabilmeleri bir anlamda eyleyenlerin niteliğine bağlıdır. Özellikle gönderici ve değer nesne görevindeki eyleyenlerin somut nitelikteki unsurlar olmaları, bu ilişkilerin kavranması açısından son derece önemlidir.

9. Derin yapı, bir metnin içtepesel olarak anlam üreten dizimidir. Alımlamayı gerçekleştiren okur, gizil kodları çözerek metnin anlam üreten değerlerine ulaşır. Bu nedenle metinlerin derin yapılarındaki anlam birimlerinin programdaki temalarla uygunluk göstermesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKSAN Doğan (2004), Dilbilim ve Türkçe Yazıları, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- AKTAŞ Şerif (1998), Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ, Ankara.
- AYTAÇ Gürsel (2003), Genel Edebiyat Bilimi, Say Yayınları, İstanbul.
- BARTHES Roland (2005), (Çev. Mehmet-Sema Rifat), Göstergibilimsel Serüven, YKY, İstanbul.
- BATUR Enis (2003), E / Babil Yazıları, YKY, İstanbul.
- CEMİLOĞLU Mustafa (2009), İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi – Yeni Programa Uyarlanmış, Alfa Aktüel, Bursa.
- CEYHAN Yaşar – CEYHAN, Saliha (2010), İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 8, Pasifik Yay., Ankara.
- DEMİREL Şener (2009), Metinlerle Çocuk Edebiyatı, Data Yayınları, Elazığ.
- DEMİREL Şener – ÇEÇEN, Mehmet Akif vd., (2010), Edebî Metinlerle Çocuk Edebiyatı, Pegem Akademi Yay., Ankara.
- ECO Umberto (1991), (Çev. Sema Rifat), Alımlama Göstergibilimi, Düzlem, İstanbul.
- ECO Umberto (1996), (Çev. Kemal Atakay), Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti, Can Yayınları, İstanbul.
- GÖÇER Ali (2010), “Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi”, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi12pdf/gocer_ali.pdf. 05.01.2011 tarihli erişim.
- GÖKTÜRK Akşit (2002), Okuma Uğraşı, YKY, İstanbul.
- GÖMLEKSİZ Mehmet Nuri - BULUT İlhami (2007), “Yeni İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi”, *Milli Eğitim*, Sayı 175, s. 161-184, Ankara.

- GÜLERYÜZ Hasan (2006), *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- GÜNAY V. Doğan (2002), *Göstergebilim Yazıları*, Multilingual, İstanbul.
- GÜNAY V. Doğan (2003), *Metin Bilgisi*, Multilingual, İstanbul.
- GÜNEŞ Firdevs (2007), *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*, Nobel, Ankara.
- İNCEOĞLU Yasemin G. – ÇOMAK, Nebahat A. (2009), *Metin Çözümlemeleri*, Ayrıntı Yay., İstanbul.
- KARA Mehmet – KURT Mustafa – ALTAY Jülide – KARA Sultan – TEK TEN İsmail (2010), *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6*, Tuna, Ankara.
- KARAKUŞ Ertuğrul – TAŞ Hüseyin (2007), *Türkçe Öğretimi Etkinlikleri*, Nobel, Ankara.
- KIRAN Ayşe Eziler – Zeynel (2003), *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Seçkin, Ankara.
- KORKMAZ Ramazan (2007), “Romanda Mekanın Poetiği”, *Edebiyat ve Dil Yazıları – Mustafa İsen’e Armağan*, Ankara.
- MARSHALL Julia (1994), (Çev. Cahit Külebi), *Anadili ve Yazın Öğretimi*, Çağdaş, İstanbul.
- MEB (2006), *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*.
- NEYDİM Necdet (2003), *Çocuk Edebiyatı*, Bu Yayınevi, İstanbul.
- OĞUZKAN A. Ferhan (2001), *Çocuk Edebiyatı*, Anı, Ankara.
- ÖZTOKAT Nedret Tanyolaç (2005), *Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar*, Multilingual, İstanbul.
- PROPP Vladimir (2008), (Çev. Mehmet-Sema Rifat), *Masalın Biçimbilimi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- RİFAT Mehmet (2005), *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, YKY; İstanbul.
- RİFAT Mehmet (2007), *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*, YKY, İstanbul.
- RİFAT Mehmet (2009), *Göstergebilimin ABC’si*, Say Yay. İstanbul.
- SAĞIR Mukim (2002), *Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi*, Nobel, Ankara.
- SAYIN Şârâ (1999), *Metinlerle Söyleşi*, Multilingual, İstanbul.
- SİNAN Ahmet Turan (2006) “Ana Dili Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler”, **Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, Şubat 2006, s. 75-78, Elazığ.
- ŞENÖZ Canan Ayata (2005), *Metindilbilim ve Türkçe*, Multilingual, İstanbul.
- TEKİN Mehmet (2003), *Roman Sanatı (Romanın Unsurları)*, Ötüken, İstanbul.
- TESNIERE Louis (1999), “**Bağımlılık**”, *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi*, Multilingual Yay., İstanbul.
- UÇAN Hilmi (2006), *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, Hece, Ankara.
- UÇAN Hilmi (2008), *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, Hece, Ankara.
- ÜNALAN Şükrü (2001), *Türkçe Öğretimi*, Nobel, Ankara.
- VARDAR Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimler Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

-
- YALÇIN Alemdar (2002), *Türkçe Öğretim Yöntemleri; Yeni Yaklaşımlar*, Akçağ, Ankara.
- YALÇIN Alemdar – AYTAŞ Gıyasettin (2008), *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ, Ankara.
- YANGIN Banu – ÇELEPOĞLU Ayşegül – TÜRKYILMAZ Fatma (2010), *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 7*, Pasifik Yay., Ankara.
- YILDIZ Cemal (2003), *Ana Dili Öğretiminde Çağdaş Yaklaşımlar ve Türkçe Öğretimi*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- YÜCEL Tahsin (2005), *Yapısalcılık*, Can Yayınları, İstanbul

---

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011